

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТИЗИ, РЕГУЛЮВАННЯ ТА БЕЗПЕКА ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ

УДК 351.713 (477)

Ємченко І. В.,

д.т.н., проф., завідувач кафедри митного та технічного регулювання, Львівська комерційна академія, м. Львів

РОЛЬ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МИТНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто поняття митних експертиз, висвітлюється роль проведення експертних досліджень у митних цілях для проведення митних формальностей, а саме: митного контролю та митного оформлення. Розглянуто класифікацію видів митних експертиз, що здійснюються в Україні. Визначені функції та основні завдання спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень (Спеціалізована лабораторія) як головної експертної установи Державної фіскальної служби України. Представлений аналіз проведеної експертної діяльності Спеціалізованої лабораторії в розрізі окремих видів експертиз. Зроблений порівняльний аналіз щодо надходжень запитів для проведення експертних досліджень від структурних підрозділів і територіальних органів Державної фіскальної служби України. Також висвітлене значення експертних досліджень під час провадження у справах про порушення митних правил. Наводиться економічна ефективність від врахування експертних висновків при митному оформленні.

Ключові слова: митна експертиза, митний контроль, експерт, види митних експертиз, Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень.

Yemchenko I.V.,

Doctor of Engineering, Professor, Head of the Department of Customs and Technical Regulation, Lviv Academy of Commerce, Lviv

THE ROLE OF EXPERT RESEARCHES IN CUSTOMS PRACTICE OF UKRAINE

Abstract. The article studies the concept of customs expertise, highlights the role of expert research in order to carry out customs formalities, in particular, customs control and customs clearance. The classification of customs expertises carried out in Ukraine is considered. The functions and the main tasks of specialized laboratory of expertise and research (Specialized Laboratory) as the main expert institution of the State Fiscal Service of Ukraine are determined. The analysis of expertise activity conducted by Specialized Laboratory in the context of certain types of expertise is submitted. The comparative analysis as for receipt of requests for expert examination from structural units and territorial bodies of the State Fiscal Service of Ukraine is conducted. Also highlighted importance of expert researches during the proceedings in cases on violation of customs rules. An economic efficiency from consideration expert conclusions during customs clearance is indicated.

Keywords: customs expertise, customs control, expert, types of customs expertise, specialized laboratory of expertise and research.

Постановка проблеми. Як свідчить світова практика, на даний час визначальними є забезпечення безпеки ланцюгів поставки товарів у рамках міжнародної торгівлі, протидія контрабанді, забезпечення безпеки державних кордонів, з однієї сторони, а з іншої – максимальне спрощення процедур

митного контролю з максимальною ефективністю, аргументованою вибірковістю на основі системи аналізу ризиків та технічних засобів контролю. Відповідно до положень Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Конвенція Кіото) порядок призначення та проведення

митних експертиз має відповідати міжнародним вимогам. Згідно з вимогами Кіотської конвенції основним базисним принципом сучасних засобів митного контролю є управління ризиками. Об'єктами контролю системи аналізу та управління ризиками є товари [1]. Експертиза є одним із засобів митного контролю.

Багатостороння торговельна система, визначена у рамках Світової організації торгівлі (СОТ), значною мірою сприяє розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Лібералізація міжнародної торгівлі, руйнування старої системи відомчого та поза-відомчого контролю міжнародних торговельних відносин супроводжується негативними проявами, зокрема зростанням кількості правопорушень митного законодавства України. Основними причинами існування такого явища є низький рівень доходів населення, низька ціна продукції у країні імпорту, недосконалість законодавчої бази України, наявність умов для тіньової кримінальної економіки. Все це загрожує національним інтересам України та її економічній безпеці.

При здійсненні державної митної справи вирішується цілий комплекс загальних задач фінансового, контрольного, економічного, правоохоронного, статистичного і захисного характеру, що вимагає виконання найрізноманітніших експертиз. Тому важливим є визначення ролі експертної діяльності в митних цілях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання призначення та проведення митних експертиз висвітлені у працях Драганова В. Г., Дусика А. В., Карпенко Г. Л., Шевчука О. М., Брачук А. О. [1-3] та інших дослідників. Проблеми експертної діяльності щодо контрафактної продукції, зокрема підакцизної як об'єкта митної експертизи окреслені у роботі автора [4]. Проте, на наш погляд, залишаються нерозкритими деякі аспекти експертної діяльності в галузі державної митної справи, зокрема відмінності митної експертизи від традиційної товарознавчої експертизи та значення митної експертизи для митної безпеки України.

Постановка завдання. Оскільки чинний на сьогоднішній день Митний кодекс України (МКУ) не дає визначення поняття митної експертизи, об'єктів експертних досліджень у митних цілях, критеріїв класифікації митних експертиз, то, на нашу думку, важливим виявляється спроба розглянути в теоретичному аспекті значення експертної діяльності для митної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі ст. 543 МКУ безпосереднє здійснення державної митної справи покладається на органи доходів і зборів України, основними функціями яких є створення сприятливих умов для розвитку ЗЕД, забезпечення митної безпеки, захист митних інтересів (ст. 544 МКУ) [5]. Саме контроль має важливе значення для забезпечення як економічних інтересів держави, так і законності та правопорядку в

державній митній справі. Одним із основних дієвих засобів митного контролю є експертиза.

Експертизи в митних цілях проводяться за запитами територіальних митних органів у спеціалізованих експертних установах – Спеціалізованій лабораторії з питань експертизи та досліджень (СЛЕД) і територіальних підрозділах експертного забезпечення органів доходів і зборів.

Митна експертиза – це спеціальне науково-практичне дослідження, що проводиться експертом з метою вирішення завдань державної митної справи для з'ясування питань, що виникають у справі про порушення вимог митного законодавства, в окремих галузях науки, техніки, мистецтва, релігії тощо. Особливістю митних експертиз товарів є експертне дослідження власне товарів, а не продукції, яка досліджується у товарознавстві на відповідність вимогам національних стандартів із якості (придатності) та технічних регламентів з безпечності продукції.

На митному кордоні товар, зокрема фальсифікований і контрафактний, може переміщуватися, якщо митна декларація оформлена правильно, оскільки ідентифікувати товар за короткий час митного контролю посадова особа органу доходів і зборів практично не може. Це можна зробити шляхом експертного дослідження. Митні експертні заклади виявляють наявність ознак недостовірного декларування товарів з метою перевірки нарахування митних платежів у повному обсязі.

Щороку в Спеціалізованій лабораторії проводиться майже 40 тисяч експертиз та досліджень. Серед митних експертиз виділяють: ідентифікаційну, хімічну, матеріалознавчу, гемологічну, товарознавчу (вартісну), інженерно-технічну, сертифікаційну, екологічну, мистецтвознавчу. Показники експертної діяльності Спеціалізованої лабораторії представлені у табл. 1.

Таблиця 1
Показники експертної діяльності Спеціалізованої лабораторії за 2013 і 2014 рр. [6]

Показники	2013	2014
Кількість опрацьованих запитів від ДФС	11600	10536
Всього досліджено зразків	39000	36911
З них досліджено з метою ідентифікації	12266	17431
Встановлено невідповідність зразків задекларованим характеристикам товарів	20,8% % від загальної кількості	24% від загальної кількості
З метою виявлення заборонених або тих, що обмежуються: - з них виявлено заборонених	3420 1380	2202 983
Товарознавча та інженерно-технічна експертиза	14598	17278
Економічний ефект від врахування експертних висновків при митному оформленні	42,5 млн. грн	48 млн. грн

Найпоширенішими серед загального обсягу митних експертиз виявилися ідентифікаційна, товарознавча та інженерно-технічна та експертиза з виявлення заборонених або обмежених товарів (рис. 1).

Рис. 1. Частки окремих видів експертиз у загальному обсязі митних експертиз

Як видно з рис. 1, найбільша частка припадає на ідентифікаційну, товарознавчу та інженерно-технічну експертизи.

Таблиця 2

Результати товарознавчої (вартісної) митної експертизи, проведеної у митницях*

Митниці	Київська	Львівська	Південна	Дніпропетровська
Сума надходжень	4,7 млрд. грн.	4,5 млрд. грн.	3,6 млрд. грн.	3,3 млрд. грн.

*Визначена вартість вилучених товарів у грудні 2014 р. – 39,7 млн. грн.

Таблиця 3

Частка визначеної вартості вилучених товарів у грудні 2014 р. у розрізі товарних груп*

Вилучені товари і вироби	Загальна сума оцінених товарів	Частка від загальної суми (%)
Тютюнові вироби	12,4 млн. грн.	31,2
Бурштин	10,3 млн. грн.	25,9
Непродовольчі товари	9,78 млн. грн.	24,6
Продовольчі товари	947,6 тис. грн.	2,4
Транспортні засоби	3,8 млн. грн.	9,6
Обладнання	950 тис. грн.	2,4
Мобільні телефони	845,7 тис. грн.	2,1
Ювелірні вироби	400,8 тис. грн.	1

*Визначена вартість вилучених товарів у грудні 2014 р. – 39,7 млн. грн.

За даними табл. 2 визначені митниці Державної фіскальної служби (ДФС) України, на які припала найбільша частка надходжень за результатами проведених товарознавчих митних експертиз у грудні 2014 р.

Дані табл. 3 свідчать, що об'єктами порушень митного законодавства найчастіше стають потенційно небезпечні в митному відношенні товари і вироби, перш за все високоліквідні підакцизні, про що свідчать суми оцінених товарів.

Підставами створення експертних установ у митній системі України були об'єктивні умови розвитку митної системи в цілому, швидкий розвиток ЗЕД України, інтеграція, гармонізація, вступ України до СОТ, зростання кількості ПМП з боку суб'єктів ЗЕД, зростання кількості та обсягу експертиз.

У системі експертних закладів України Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень Міністерства доходів і зборів України посідає особливе місце, оскільки вона здійснює експертні дослідження для митних і податкових органів [6].

Спеціалізована лабораторія виконує такі основні завдання [7]:

1) забезпечення реалізації державної податкової та митної політики, а також участь у боротьбі з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства;

2) проведення досліджень та здійснення експертної діяльності у податковій та митній сферах;

3) здійснення відповідно до законодавства попередньої оцінки майна, вилученого, конфіскованого за порушення митного та податкового законодавства.

Однією з функцій, покладених на Спеціалізовану лабораторію, є участь у розробленні й наповненні профілів ризику, здійснення аналітичної роботи з метою виявлення та оцінки ризиків, умов і чинників, що зумовлюють їх виникнення.

Згідно з ст. 361 МКУ під ризиком розуміється ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи. Управління ризиками є ефективним інструментом прискорення товарообігу в міжнародному ланцюзі поставок товарів "виробник-споживач". У митній практиці України застосовують систему управління ризиками з метою визначення товарів, які підлягають митному контролю, форм та обсягу митного контролю [8].

Аналіз ризику – це систематичне використання митними органами наявної у них інформації для визначення обставин та умов виникнення ризиків, їх ідентифікації й оцінки ймовірних наслідків недотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи (ст. 362 МКУ). Одним із об'єктів аналізу ризиків є характеристики товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Діяльність органів доходів і зборів оцінки та управління ризиками полягає у формуванні інформаційної бази даних системи управління ризиками та в аналізі, виявленні та оцінюванні ризиків [10].

Аналіз проблемної ситуації у сфері обігу товарів, особливо підакцизних, свідчить про недосконалість контрольних заходів з боку як державних

контролюючих, так і органів доходів і зборів. Отже, ця продукція підпадає під категорію ризикових тарифних позицій щодо митного найменування, визначення коду за УКТ ЗЕД, нарахування митних платежів тощо. Саме тому, перш за все, стосовно високоліквідних товарів запроваджується контрольно-попереджувальний державний моніторинг.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Експертна діяльність тісно пов'язана з головним завданням Державної фіскальної служби України – здійсненням ефективного контролю за ввезенням і вивезенням товарів. У системі експертних закладів України Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень посідає особливе місце, оскільки вона здійснює експертні дослідження для митної та податкової системи. Актуальним для подальших досліджень є визначення критеріїв віднесення товарів (продукції) до товарів групи ризику в митному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драганов В. Г. Основы таможенного дела / В. Г. Драганов. – М. : Экономика, 1998. – 675 с.
2. Карпенко Г. Л. Місце і роль спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень в системі органів Міністерства доходів і зборів України / Г. Л. Карпенко // Митна справа. – 2013. – № 4 (88). – С. 69-75.
3. Брачук А. О. Митні експертизи: поняття, характеристика та види / А. О. Брачук // Митна справа. – 2015. – № 3 (99). – С. 62-67.
4. Ємченко І. В. Аналіз ризиків митного контролю фальсифікованої та контрафактної продукції / І. В. Ємченко, О. З. Микитин // Вісник Львівської комерційної академії; [ред. кол.: Б. Д. Семак, І. В. Донцова, Н. І. Доманцевич та ін.]. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2014. – Вип. 14. – (Серія товарознавча). – С. 22-26.
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (4495-17) Редакція від 28 квітня 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
6. Офіційний портал Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.
7. Про утворення територіальних органів Міндоходів : Постанова КМУ від 20 березня 2013 р. № 229 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 28. – Ст. 951.
8. Положення про спеціалізовану лабораторію з питань експертизи та досліджень Міндоходів : Наказ Міністерства доходів і зборів від 29 травня 2013 року № 133 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/I_doc2.nst/link1/MDS00145.html.
9. Терещенко С. С. Управління ризиками – ефективний інструмент прискорення товароруху у

міжнародному ланцюгу поставок товарів “виробник-споживач” / С. С. Терещенко, С. В. Галько // Товарознавство і торговельне підприємництво: дослідження, інновації, освіта : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (6-7 квітня 2011 року, м. Київ), КНТЕУ. – С. 266-268.

10. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : Наказ Міністерства фінансів України від 31 липня 2015 року № 684 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15>.

REFERENCES

1. Draganov, V.G. (1998), *Osnovy tamozhennogo dela*, Ekonomika, Kyiv.
2. Karpenko, H. L. (2013), *Mistse i rol'spetsializovanoi laboratorii z pytan' ekspertyzy ta doslidzhen' v systemiorhaniv Ministerstva dokhodiv i zboriv Ukrainy, Mytna sprava*, № 4 (88), s. 69-75.
3. Brachuk, A. O. (2015), *Mytni ekspertyzy: po-niattia, kharakterystykata vydy, Mytna sprava*, № 3 (99), s. 62-67.
4. Yemchenko, I. V. and Myktyyn, O. Z. (2014), *Analiz ryzykiv mytnoho kontroliu fal'syfikovanoi ta kontra-faktoi produktsii, Visnyk L'vivs' koikomertsijnoi akademii* [red. kol.: B. D. Semak, I. V. Dontsova, N. I. Domantsevy-chtain.], *Vyd-vo L'vivs'koi komertsijnoi akademii, L'viv*, vyp. 14, s. 22-26.
5. *Mytnyj kodeks Ukrainy vid 13.03.2012 № 4495-VI (4495-17) Redaktsiia vid 28 kvitnia 2013*, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
6. *Ofitsijnyj portal Derzhavnoi fiskal'noi sluzhby Ukrainy*, available at: <http://sfs.gov.ua>.
7. *Pro utvorennia terytorial'nykh orhaniv Mindokhodiv : Postanova KМУ vid 20 bereznia 2013 r. № 229 (2013), Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, № 28, st. 951.
8. *Polozhennia pro spetsializovanu laboratoriiu z pytan' ekspertyzy ta doslidzhen' Mindokhodiv : Nakaz Ministerstva dokhodiv i zboriv vid 29 travnia 2013 roku № 133*, available at: http://search.ligazakon.ua/I_doc2.nst/link1/MDS00145.html.
9. Tereshchenko, S. S. And Hal'ko, S. V. *Upravlinnia ryzykamy – efektyvnyj instrument pryskorennia tovarorukhu u mizhnarodnomu lantsiuhupostavoktovariv “vyrobnyk-spozhyvach”*, *Tovarovnavstvo i torhovel'ne pidpriemnytstvo: doslidzhennia, innovatsii, osvita : materialy Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. (6-7 kvitnia 2011 roku, m. Kyiv)*, КНТЕУ, с. 266-268.
10. *Pro zatverdzhennia Poriadku zdijsnennia analizu ta otsinky ryzykiv, rozroblennia i realizatsii zakhodiv z upravlinnia ryzykamy dlia vyznachennia form ta obsiahiv mytnoho kontroliu : Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31 lypnia 2015 roku № 684*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15>.